

KÜRESELLEŞME VE AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ ÇERÇEVESİNDE ULUSAL EGEMENLİĞİN GELECEĞİ

*Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu**

Çok teşekkür ederim Sayın Başkan, Anayasa Mahkemesinin değerli üyeleri ve saygıdeğer başkanı ve değerli katılımcılar; her şeyden önce, Anayasa Mahkemesinin 41. Kuruluş yıldönümünü tebrik ediyorum.

Murat Beyin girişi, benim planlamış olduğum girişi de kolaylaştırdı. İlk davet söz konusu olduğunda, hemen hemen aynı hislere kapılmıştım, fakat oturum başlığı beni ferahlatmıştı; çünkü, *AB ve Globalleşme Sürecinde Egemenliğin Dönüşümü ve Ulusal Egemenliğin Geleceği* başlığı hukuki olmaktan çok siyasal ve uluslararası ilişkiler ağırlıklı bir başlıktı. Bu sebeple cesaret buldum ve huzurunuzda geldim.

Oturum başlığının çerçevesi ve sıralaması içinde tebliğimi arz etmeye çalışacağım. Bu çerçevede tebliğim üç ana bölümden oluşacak. Birinci bölümde ulus devlet ve egemenlik kavramlarının tahliline yoğunlaşacak ve temelde “egemenlik kavramından ne anlıyoruz ve bu egemenlik kavramı siyaset bilimi ve uluslar arası ilişkiler açısından bir dönüşüm geçiriyor mu?” soruları cevaplandırılmaya çalışılacak. İkinci bölümde egemenlik kavramı ile küreselleşme süreci arasındaki ilişki ve etkileşim süreci tartışılacak.

Üçüncü bölümde ise, yine oturum başlığından zorunlu olarak çıkarılması gereken egemenliğin dönüşümü açısından Avrupa Birliği– Türkiye ilişkileri değerlendirilecek.

I. Giriş

Birçok problemi aynı anda görebilmek için konuyu birkaç soru ve örnekle açmak teorik çerçeveye girişimizi kolaylaştırabilir. Polonya Avrupa Birliği müzakere sürecini tamamlarken, problem alanlarından birisi bu müzakere esnasında, anayasasında yapacağı değişikliklerle ilgili, İngiltere’de önem atfedilen bir kavramsal çatışma oldu.

Polonyalılar Anayasalarına *delegation of power* kavramını koymak istediler; yani, bir gücün bir ulus devlet tarafından başka bir üst birliğe delege edilmesi. Avrupalılar ise *transfer of power* kavramında ısrar ettiler. Onlar, gücün transferinde ısrar ederken, argümanları çok açıktı, delege etmek, bir üstün alta vereceği bir roldür; halbuki Polonya Anayasası ya da Polonya Devleti Avrupa Birliğinin üstünde değildir. Yine, delege etme tabiri öne çıkarsa, delege edilen şey zamanla delege eden tarafından geri alınabilir. Halbuki bahsedilen şey *transfer of power*

* Beykent Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslar arası Bölüm Başkanı

olmalıdır. Bu tartışma AB'nin egemenlik devri konusundaki hassasiyetini ve AB-ulus devlet ilişkilerinin önemli bir özelliğini ortaya koymaktadır.

Şimdi, bir tarafta, Avrupa Birliği açısından, bu kadar güçlü bir egemenlik devri söz konusu ve gerçekten de egemenlik anlayışında radikal bir kırılmayı yansıtıyor bu; ama, yine ulusal egemenlik açısından bakıldığında bir diğer noktaya geliyoruz, mesela Lüksemburg Avrupa Birliğine giriş sürecine kadar farkında olmadığı ve sadece evlerde kullandığı mahalli dilini, Lüksemburg Dilini, Avrupa Birliğine girdikten sonra resmi dil olarak da kullanmaya başladı. Çok küçük, birkaç yüz bin kişilik bir ulusun, kendi ulusal dilini bu süreç içinde keşfetmesi, çok dramatik bir çelişki gibi görünüyor. Bir taraftan mevzuat ve hukuk devri anlamında birçok şey devrediliyor; ama diğer taraftan da, ulusal egemenlikleri çok dar olan, Lüksemburg ve Belçika gibi bazı ülkeler yeni alanlar keşfediyorlar. Belçika orta ölçekli bir Avrupa ülkesi, Lüksemburg daha da küçük; ama, bu iki ülke, Avrupa Birliğinin resmi başkenti sayılan iki şehre ev sahipliği yapıyorlar ve bir anlamda Avrupa Birliğine girişleriyle, sanki egemenlik bakımından daha geniş bir etkinlik alanı kazanmış görüntüsü içine giriyorlar.

Avrupa Birliğiyle ilgili tartışmaları biraz daha açmak lazım çünkü tek boyutlu ve tek süreçli bir tabloyla karşı karşıya değiliz.

Egemenlik kavramındaki dönüşüm Frank/Euro denklemine çelişkili görünen çarpıcı bir örnek olarak karşımıza çıkıyor. 1960'larda De Gaulle Amerika ile dolar krizini yaşadığında Fransa'nın tepkisini ulusdevletin egemenlik alanının ulusal onur ile ilişkisi açısından sembolleşen bir vecize ile ortaya koymuştu: "Frankın değeri Fransa'nın namusudur". Fransa'nın onuru ile Fransa'nın finansal egemenliğinin sembolü olan Frankın değeri arasında irtibat kuran bu söz, Frankın değerindeki her kaybı neredeyse Fransız namusunun ölçüsü haline getirmişti. Şimdi, çarpıcı soru şu? Neler oldu ki, kırk yıl sonra, Fransa'da, Frank'tan Euro'ya geçilirken, egemenlik ile onur arasında kurulan böylesi bir ilişkiden kaynaklanan travmatik bir tepki doğmadı? Öte yandan aynı dönemde, milli egemenlik, ulusal kimlik ve egemenlik alanı ile bağlantılı olarak Fransızca'ya verilen önemin gittikçe arttığını da görüyoruz. Yine, tek yönlü, tek boyutlu bir ilişkiden değil, belki birçok açılardan değerlendirilmesi gereken bir süreçten bahsediyoruz.

II. ULUS DEVLET VE EGEMENLİK

Bu noktada baktığımızda, egemenlik nasıl değişiyor, egemenlik kavramı nasıl yeni nitelikler taşıyor? Yine, Murat Bey üzerinde durdu, tarihin arka planına çok gitmeye gerek yok. Aslında, ulus devletin ulusal egemenlik tanımı etrafında ortaya çıkışı için 12. yüzyıla kadar gidilebilir: Başkentlerin ortaya çıkışı, ulusal orduların ortaya çıkışı, ulusal bürokrasinin 13. ve 14. yüzyıldan itibaren oluşmaya başlaması.

Ama, bunların olgunlaştığı ve bir anlamda ulus devletlerin karşılıklı olarak birbirini tanıdıkları Westfalya Anlaşması (1648) genellikle bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Westfalya Anlaşmasının getirdiği ve bu anlamda klasik egemenliğe damgasını vuran iki unsur var; toprak ve otorite.

1. Otorite ve sınır:

Westfalya anlaşması ile birlikte otorite ve sınır arasında doğrudan bir irtibat kuruldu. Devletin fiili gücünün ulaştığı alanları belirleyen bir sınır kavramının gelişmesi, evrensel ahlak ve hukuk ilkelerinin sınır-ötesi geçerliliklerinin kabul edilmesi ile çelişki teşkil etmiyordu. Böylece evrensel hukukun sınır-ötesi geçişkenliği ile ulusal hukukun sınırlar ile belirlenmiş uygulama alanları arasında yeni bir tanımlama ve ayırım yapma zorunluluğunu beraberinde getiriyordu.

Devletin otorite kullanımı ile ulusal egemenlik alanlarını ayıran kesin bir hat olarak görülen sınır arasında kurulan bu ilişki biçimi ulusal egemenlik açısından yeni bir durumdu. Daha önce imparatorluk dönemlerinde mesela Roma İmparatorluğunda da benzer hukuki standardizasyon vardı, ama otorite ile toprak ve sınır arasındaki kesin hatlarla belirlenmiş bir bağımlılık ilişkisinin kurulması Westfalya anlaşması ile birlikte ulus-devlet ile egemenlik alanı arasındaki kaçınılmaz bağımlılık ilişkisinin en açık bir şekilde ortaya konmasını sağladı. .

2. Uluslararası tanınma

Yine daha önceki dönemlerde, özellikle Avrupa'da ülkeler birbirlerini karşılıklı olarak, eşit, muadil görmezken, bu gelişmelerle birlikte Avrupa'da ilk defa karşılıklı tanınma gereği ortaya çıktı. Bu da, ulusal egemenliğin bugün anladığımız klasik anlamının ana unsurlarını belirlemeye başladı.

Sınır-otorite ilişkisi ve karşılıklı tanınmaya dayalı ulusal egemenlik anlayışı 19. yüzyılda özellikle Hegel ile birlikte felsefi bir zemin, bir ruh ve kendi içinde teorik ve sistematik bir bütünlük kazandı. İkinci Dünya Savaşından sonra da, Avrupa sathından dünyanın diğer alanlarına doğru yayılarak, standartlaşan bir ulus devlet ve standartlaşan bir ulusal egemenlik anlayışı söz konusu oldu. Burada belki en çarpıcı egemenlik tanımlarından birisi ki, siyaset biliminin temel tanımlarından biri kabul edilir, Max Weber'le simgeleşen, modern devletin ayırıcı özelliği olarak belirli bir sınır dahilinde meşru şiddet tekeline sahip olmasıdır.

Küreselleşme ve egemenlik bağlamında sorulması gereken temel sorulardan biri meşru şiddet tekeline dayalı modern devletin egemenliği fikrinin hala geçerliliğini sürdürüp sürdürmediği ve bu anlamda egemenlik anlayışının ne şekilde dönüşmekte olduğu ile ilgilidir. Bu soruyu açmak için, egemenliği tasnif ve tahlil etmek gerekiyor.

3. Örneklerle egemenlik tasnifleri:

Bu anlamda Stephen D. Krasner'in dörtlü tasnifi bizim tartışmamız açısından ışık tutucu olabilir. Krasner, Egemenliğin dört farklı veçhesine dikkatlerimizi çekiyor:¹

(i) İç egemenlik: Bir devlette kamu otoritesinin örgütlenmesi ve bu otoritenin denetim mekanizmasına, kontrol gücüne sahip olması.

(ii) Sınır ve karşılıklı bağımlılık egemenliği: Kamu otoritesinin sınır aşan hareketlerini de denetleyebilme kabiliyeti.

(iii) Uluslararası hukuk egemenliği: Devletlerin birbirlerini tanımaya dayalı egemenlik alanı.

(iv) Westfalyan egemenlik: Dış aktörlerin iç otorite konfigürasyonuna müdahale edememesi;

Bu tasnifi kısaca özetlersek, bir ülkenin kendi içinde iç egemenliği; sınırlardaki geçişleri kontrol edebilmeye dayalı sınır egemenliği; uluslararası egemenlik bakımından karşılıklı olarak tanınmışlığa dayalı uluslararası egemenliği; bu ulus devletin ulusal egemenlik alanına başka bir egemenin müdahale edememesine dayalı egemenliği gibi farklı boyutlar söz konusu.

Bu farklı egemenlik boyutlarını değişik örneklerle pekiştirebiliriz. Avrupa Birliği açısından, uluslararası hukuk egemenliği var; yani, Avrupa Birliğine girmiş olmakla, Türkiye'nin, uluslararası hukuk bakımından tanınma noktasında bir kaybı olmayacak, mesela Almanya, Fransa bir uluslararası hukuk süjesi olarak varlıklarını sürdürüyor ve bunlar karşılıklı olarak birbirlerini tanıyorlar. Bu anlamda uluslararası hukuk egemenliğini kendi içinde mevcut, buna bir engel getirmiyor; ama Westfalya egemenliği ortadan kalkıyor; yani, diğerlerinin herhangi bir ulusun iç işlerine karışmama fikri önemli ölçüde ortadan kalkıyor. Kopenhag kriterleri gibi ortak hukuk normları fikri karşılıklı müdahale ve denetimi de beraberinde getiriyor.

Mesela, bunun tersine çarpıcı bir örnek de vermek gerekirse, Tayvan'da Westfalya egemenliği var, kimse gidip Tayvan'ın iç işlerine müdahale edemez; ama, uluslararası hukuk egemenliği yok; çünkü, Tayvan'ı kimse tanımıyor. Filistin'de uluslararası hukuk egemenliği var, Filistin'i tanıyanlar, Yaser Arafat geldiğinde devlet başkanı muamelesi yapıyor; ama, diğer hiçbir unsur yok. Dolayısıyla, farklı standartlarda farklı egemenliklere sahip ülkeler söz konusu.

4. Egemenliğin Yansımaları ve İfade Biçimleri:

Egemenliğin farklı boyutlarını koyduktan sonra, konumuz açısından egemenliğin yansımalarına ve ifade biçimlerine dikkat etmek gerektiğini düşünüyorum. Egemenliğin yansımaları üç ana başlık altında ele alınabilir:

¹ Stephen D. Krasner, *Sovereignty: Organized Hypocrisy*, Princeton.Princeton University Press, 1999, s.3-5.

(i) Formel hukuki tanımlamalar: egemenliğin başta anayasa olmak üzere hukuki mevzuatta formel hukuk tanımlamaları olarak yansımaları.

(ii) Semboller ve seremoniler: egemenliğin ulusal bayrak, para birimi, marşlar ve seremonilerde yansımaları ve ifade edilmesi.

(iii) Egemenliğin özde güç ve meşruiyet olarak yansımaları.

Ben tebliğimde esas itibarıyla egemenliğin üçüncü yansıması üzerine oturtulması gerektiği ana fikrinden hareket ediyorum. Bir devlet, anayasasında olağanüstü güçlü bir egemenlik tanımlaması yapmış olabilir, buna göre formel hukuku çok güçlü bir şekilde tanımlamış olabilir, çok büyük semboller oluşturmuş olabilir. Ancak bu gerçek bir egemenlik alanı ve kullanımını için yeterli olmayabilir.

Saddam'ın Irak'ta oluşturduğu gibi, güçlü birtakım sloganlar, görkemli egemenlik sembolleri, muhkem hukuki kayıtlar belirlenmiş olması egemenliğin gerçek anlamda sürdürülebilmesini sağlayamaz.

Gerçekte egemenlik üçüncü ifade ediliş biçimi ile iki ana unsura dayanır: meşruiyet ve güç. Bu güç de, zor anlamında güç olarak almayalım.

Meşruiyet egemenliğe değer boyutu katar. Bir egemenliğin kabul edilişi, bir egemenlikle özdeşleşme ancak meşruiyet boyutuyla gerçekleşebilir. İkincisi ise, meşru otoritenin güç kullanabilme kabiliyetine sahip olmasıdır. Ancak, bu gücün, Max Weber'in anladığı şekilde *force* anlamında, şiddet tekeli anlamında değil, ahdi anlaşmalara dayalı, karşılıklı hukuka dayalı, otorite anlamında, gerektiğinde fiili güç kullanımı anlamında bir güç olarak anlaşılması gerekir. Bu açıdan bakıldığında meşruiyet ve güç egemenliğin iki temel ayağıdır. Diğer unsurlar yeterli değil gerekli unsurlardır.

Bu unsurları değişik egemenlik türleri ile eşleştirdiğimizde iç egemenlikte otorite ve kontrol var. Sınır egemenliğinde kontrol var, fiili güç var, sınırda bir nöbetçi bekliyor, bir gümrük memuru var; ama karşılıklı bir otoritenin olması mutlaka gerekmez. Uluslar arası hukuk ve Westfalya egemenliğinde ise otorite var, ama kontrol ve denetim daha az.

Bütün bu dönüşüm sürecinde iki unsur, formel ve hukuki tanımlamalar değişiyor, semboller, seremoniler değişebiliyor; ama, nereye gidilirse gidilsin, küreselleşmenin hangi düzeyine gelirse gelsin, meşruiyet ve güç egemenliğin ana unsurları olarak mevcudiyetini sürdürüyor. Meşruiyete dayalı, belli bir değer boyutuna dayalı güç kullanımı sürdürülebilir egemenliğin temel direğidir.

III. KÜRESELLEŞME VE EGEMENLİK

Esas itibariyle, ilk defa olarak küreselleşme sürecini yaşıyor değiliz, daha önce de benzer, daha yerel küreselleşme dönemleri, medeniyet tarihi içinde yaşandı; ancak, bu küreselleşmede önemli olan bazı unsurlar var ki, daha önceki dönemlerden farklılık arz ediyor. İlki, ekonomik politik yapının alışkanlığı; yani, çok uluslu şirketlerden, iletişim devriminden, uluslararası medyadan ve bunun arka planındaki ekonomik politik yapıdan bahsediyoruz ve bunlar olağüstü bir alışkanlık kazanmış durumda ve tabii bunun getirdiği, hukuki zorunluluklar var. Bunların denetiminin, düzenlenmesinin getirdiği hukuki zorunluluklar. Buna paralel olarak, uluslar arası örgütlerin gelişmesi modern dönem küreselleşmenin en çarpıcı özelliklerinden birisi. Çok sayıda uluslararası örgüt fiilen ulusal egemenlik alanları içerisinde faaliyet gösteriyorlar. Keza yine, uluslararası hukukun karmaşıklaşması, çeşitlenmesi, ulusüstü ve ulusaltı yapıların öneminin artması ve bölgesel entegrasyonlar. Tüm bunlar, küreselleşmenin dinamikleri olarak ulusal egemenlik kavramını değiştiriyor, dönüştürüyor.

Bu tartışmalarda, küreselleşmenin bu dinamik faktörlerinin ulus devlet ile ilişkisi noktasında birbirine zıt iki yaklaşım var. Bir grup, ulus devletin egemenlik alanının daraldığını söylerken, diğerleri, ulus devletin daha da güçlendiğini vurguluyor.

Temel soru burada şu: Hangi ulus devlet? Ulus devleti bir analiz birimi olarak kullanılabilir ve ana unsurları itibariyle, ortak özelliklerini tespit edebiliriz; ama, ulus devletleri tek bir kategori olarak almak, egemenlik bakımından bizi zor durumda bırakabilir. Amerika Birleşik Devletlerinin ulus devlet olarak gücü, küreselleşmede artmış mıdır, azalmış mıdır? Buna mukabil, Çad'ın gücü ya da Nikaragua'nın gücü artmış mıdır, azalmış mıdır? Bu çok temel bir soru; çünkü, bizim özelliklerimiz itibariyle, burada Baskın Bey'in tabiriyle, orta büyüklükte stratejik güç, bu tanımdaki güçler bir taraftan küresel ekonomi politiğe ve küresel güç ilişkilerine müdahil olma kabiliyetine sahip; ama, diğer taraftan da mutlak belirleme gücüne sahip olmayan Türkiye ölçeğindeki güçlerdir. Amerika Birleşik Devletleri kadar bütün bu küreselleşme sürecinin merkez aktörü olmayan; ama Çad, Burma ya da Nepal kadar da edilgen olmayan ülkeler için çok ciddi bir soruyla karşı karşıyayız.

Bu nedenle bu soru bizim için hayati bir sorudur; çünkü Türkiye, bütün bu gelişmeler ışığında tarihe baktığımızda, tarihi süreç içinde belli bir dönem aktör olabilmiş, etkide bulunabilmiş süreklilik arzeden bir siyasal geleneğin temsilcisidir. Tarihte etkin olmuş toplumlar, bir şekilde egemenlik tartışması söz konusu olduğunda, tedirginlik yaşamaya başlıyorlar; yani, belli bir dönemde tarihin seyrinde ciddi siyasal, ekonomik ve kültürel anlamda etkide bulunmuş toplumların refleksleri ile bu tecrübeyi yaşamamış toplumların egemenlik konusundaki refleksleri

birbirine benzer olmuyor. Bizde egemenlik, o tarihi arka planı ve psikolojik bilinçaltıyla ve kapasiteyle birlikte ele alındığında, çok ciddi bir sorun haline gelebiliyor.

Lüksembourg için, Belçika için, İsveç için sorun olmayan Türkiye için sorun olabiliyor.

Dolayısıyla, ulus devletlerin bir kategori olarak egemenlik alanları ne tümüyle daralıyor ne de tümüyle güçleniyor. Ulus devletlerin, egemenlik alanları yeni nitelikler kazanıyor, yeni egemenlik alanları ve tanımlama alanları oluşuyor ve her bir ulus devletin de farklı egemenlik yaklaşımları şekillenmeye başlıyor. Şu anda Amerika Birleşik Devletlerinin egemenlik anlayışı, tehdit daha ortaya çıkmadan tehdidi yok etme anlayışına dayanıyor. Amerika Birleşik Devletleri diğer ülkelerin egemenlik alanlarını daraltan bu kapsamlı egemenlik tanımlamasını, bir anlamda, onu meşru kılan bir teorik arka plana oturtmaya çalışıyor.

Özetle ulus devletler güç dağılım sürecini belirlemeye devam ediyorlar. Ulusüstü ve ulusaltı yapılara meşruiyet kazandırma kabiliyetlerine devam ediyorlar. Eğer bir gün Türkiye Avrupa Birliğinin parçası olacaksa, nihayet, buna meşruiyet kazandırma süreci yine ulus devlet üzerinden olacak. Ulus devletler bağlantı mekanizması rolünü de sürdürüyorlar; yani, diyelim bir ulus devletin içindeki sivil toplum kuruluşları ile uluslararası yapılar arasındaki bağlantı gücü de, bağlantı mekanizması da, genellikle ulus devletler üzerinden yürümektedir.

Buradaki temel ikilemlerden biri, katılım ile denetim arasındaki ilişkidir. Küreselleşme sürecinde, özellikle ulus devletlerin egemenliklerini belirleyen en önemli unsurlardan birisi katılım-denetim ilişkisinin yönüdür. Uluslararası örgütler, bir taraftan katılımı teşvik ediyorlar; ama diğer taraftan da ciddi bir denetim mekanizması oluşturuyorlar ve çoğu zaman da, bu denetim mekanizması ulus devlet yapılarını esnetiyor. Diğer taraftan da, ulus devletler, katılım ile denetim arasında denge kuramadıkları zaman, egemenlik alanlarının daraldığını hissediyorlar.

Çarpıcı bir misal olarak ortaya koymak gerekirse, bugün siyasal anlamda, Birleşmiş Milletler katılımcı bir yapı arz eder. Gerçekten, siyasi tarih anlamında ciddi kapsamlı bir katılımı Birleşmiş Milletler sağladı; ama içinde 5 daimi üye var ki, bunlar daha çok katılıyorlar.

Bu şu anlama geliyor: Daha çok katıldıkları için, daha çok denetleme kabiliyetlerine sahipler. Diğer ülkeler, bu beş ülkenin özel statüsü dolayısıyla artık sadece katılan değil, aynı zamanda denetlenen ülkeler durumuna düşüyorlar. Bunun ekonomik politik karşılığı G- 8'dir. G-8, bir anlamda, aslında Amerika Birleşik Devletleri ve Atlantik'teki ekonomik politik birikimin, Japonya ve diğer aktörlerin katılımıyla, Çin de belki zamanla girecek, katılımın teşviki için kuruldu; ama, bir taraftan da, ekonomik politik yapıda öylesine bir denetim mekanizması oluşturdu ki, bu ülkelerin aldığı kararlar, uluslar arası paranın akışını, uluslararası yapıların bütün özelliklerini belirler hale geldi. Diğer ülkeler edilgen hale düştükleri için aslında reel egemenlik alanları daraldı.

Bizim IMF ile olan ilişkimizde en sıkıntılı durumlardan birisi, sürekli denetlenen konumda olmamızdır. Uluslararası ekonomik politik yapıya katılmadan denetlendiğiniz zaman, egemenlik alanlarınızın daraldığını hissediyorsunuz. Birleşmiş Milletler mekanizmalarında çok ciddi söz sahibi değilseniz; ama, sürekli denetleniyor durumdaysanız, belli bir egemenlik problemi ortaya çıkıyor. Dolayısıyla, katılım egemenlik alanını artırıyor, denetim ise sınırlıyor. Katılım gücü arttıkça denetim üzerindeki egemenlik alanı da artıyor.

Burada iki alternatifle karşı karşıyayız. Birincisi, küreselleşme sürecinin pasif unsuru haline gelmek, katılmayan ancak, denetlenen unsur konumuna gelmek, güç alanları sınırlı meşruiyet zemini zayıf; yani, küreselleşme hızla akan bir nehirse, ona kapılan ve kendi iradesini oraya yansıtamayan bir aktör. Bu, egemenlik bakımından genellikle güçsüz ve meşruiyet zemini de zayıf olan bir aktördür.

İkincisi küreselleşme sürecine direnen ve içe kapanan statik unsur olmak. Mademki böyle bir şey belirleyemiyorum, o zaman içe kapanayım, dış hukuktan etkilenmeyeyim, dışarıdaki ekonomik politik yapıdan etkilenmeyeyim. Diyelim ki, Kuzey Kore'nin, Burma'nın benimsediği türde, vaktiyle Arnavutluk'un benimsediği türde, katılmıyor, ancak denetlemeye de direniyor.

Türkiye'nin küreselleşme karşısında bu iki tavrı da sergilemesi mümkün değil. Birincisini benimsemesi, o tarihi arka plan ve kendisine biçtiği rol bakımından bir Lüksembourg olamayacağı için çok zor. İkincisini benimsemesi ise sahip olduğu coğrafi derinlik ve tarihi birikim açısından imkansız.

O zaman, egemenlik alanımızdaki dönüşüm açısından ciddi bir meydan okumayla karşı karşıyayız. Küreselleşme sürecinin aktif belirleyici unsuru haline gelmek, katılan ve denetim mekanizmaları içinde de yer alan bir unsur haline gelmek. Bu da, çift yönlü bir meydan okumayı beraberinde getiriyor: Meşruiyet ve güç temerküzü.

Sağlam bir egemenlik zemininin birinci ve öncelikli şartı meşruiyettir. Ülke içinde öylesine güçlü bir meşruiyet zemini kuracaksınız ki, sizin devlet olarak egemenlik tanımlamanız ile o devletin bireylerinin tek tek egemenlik algılamaları arasında bir bütünlük sağlayacaksınız. O zaman da, dışarıdan herhangi bir başka üstün egemen gücün sizin içinizde, egemenliğin görünmeyen değer boyutunu sarsması mümkün hale gelmez. Sağlam bir egemenlik zemininin ikinci önemli şartı ise güç temerküzüdür. Bu güç temerküzü sadece askeri kapasiteyi değil, içinde ekonomik, kültürel, psikolojik, sosyal unsurları da bulunduran bir güç temerküzü olmak zorundadır.

IV. ULUSAL EGEMENLİK BAĞLAMINDA AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerine baktığımızda, bütün bu teorik arka plan açısından Avrupa Birliği kendine özgü bir süreçtir. AB oluşma süreci açısından ulus devletlerin iradeleriyle başladı. Avrupalı bireyler ya da kurumlar bir araya gelerek, gelin bir Avrupa Birliği oluşturalım diye bir iradede bulunmadı, ulus devletlerin iradeleriyle başladı; yani, ulusal egemenlikle başladı aslında. Ancak, zamanla yatay ve dikey bütünleşmeyle dinamik bir seyir takip etti, uluslar arası hukuk egemenliğini kabul etti, Westfalya egemenliğini yok saydı, otorite ilişkisini kurdu. Otorite ilişkisinden kastettiğim, zorba güç anlamında otoriter ilişki değil de, ahdi ilişkiyi zamanla kurdu. Avrupa Birliği, egemenlik açısından formel ve kapsamlı bir hukuki çerçeve oluşturdu. 80 000 sayfalık mevzuat var ve bu mevzuatın, herhangi bir aday ülkeye intibakı söz konusu olduğunda, tümünün, ulusal hukukun kıvrımlarına girmesi gerekiyor. Eğer ulusal egemenliği sadece formel egemenlik olarak alırsak, bu, tabii, Avrupa Birliğinin diğer ulusal egemenlikleri tümüyle kendisine uyarlaması anlamını taşımaktadır.

AB derinleşme süreci içinde ulusal sembolleri de dönüştürüyor, para birimi değişiyor, dille ilgili değişimler yaşanıyor; ama, özde güç ve meşruiyet ilişkisi açısından bakıldığında, aslında, ulusal egemenlikler de kendilerini Avrupa Birliği içinde yansıtıyorlar.

Şimdi, Avrupa Birliği içinde Almanya mı, Litvanya mı yoksa Lüksemburg mu, daha egemen? Euro bir ortak para birimi olarak ortaya çıktı; ama, herkes de biliyor ki, Euro, Alman Merkez Bankasının bir ürünüdür ve Almanlar, Euro'yu oluştururken, aslında bir ulusal gücü kıtasal bir sembole dönüştürdüler. Euro, bu anlamda kimin egemenliğini temsil ediyor? Lüksembourg bu egemenlikten bir hisse alıyor; ama, herkes de biliyor ki, bunun arkasında ulusal güç anlamında en güçlü üyelerin egemenliklerini AB ölçeğinde yansıtmaları ve yeniden kurmaları söz konusu. Başka bir ifadeyle yeni bir egemenlik hiyerarşisi de bütünleşme ve derinleşme süreci içinde kendini kabul ettiriyor.

Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri açısından ele aldığımızda, bu, daha da bir önem taşıyor; çünkü ortada şöyle bir algılama var:

“Avrupa Birliği statik bir yapı, kuralları belli, ama bundan sonra ne olacağı çok bariz duruyor. Türkiye de statik bir ülke, bunu buna intibak ettirelim.” Bu algılama biçimi aslında bir yanılsamadan ibaret.

Avrupa Birliği, Avrupa tarihinin en kapsamlı dönüşümünün ürünü ve son derece dinamik bir yapıya sahip, her an değişiyor ve bir sene önceki yapıdan, her zirvede yeni yapılara geçiyor. İşte, Niş zirvesi bir önceki zirveye göre yeni unsurlar getiriyor, egemenlik bakımından.

Türkiye de dinamik bir değişim yaşıyor, Türkiye de statik değil. Türkiye’de de hemen hemen her şey dönüşüyor.

Şimdi, bizim, aydınlar olarak, yargı üyeleri olarak, bu ülkede bu mesele üzerine zihnimizi yormak zorunda olan insanlar olarak bu iki dinamik yapı arasındaki ilişkiyi nasıl tanımladığımız, bu iki dinamik yapı arasında, nasıl bir uyum kuracağımızla ilgili ciddi bir şekilde tartışmamız gerekiyor.

Şu anda, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde üç aşama var:

i) **Müzakere tarihi alana kadar:** Kriterlerin denetimi. Avrupa Birliğine giriş sürecinde; müzakere tarihi alana kadar, yani, 2004 yılı sonuna kadar temel üyelik kriterlerinin hayata geçirilip geçirilmediği temel tartışma konusu olacak.

ii) **Müzakere süreci:** Hukuki mevzuatta uyum ve denetim. 2004’ten nihayet tam üye haline gelene kadarki süreç ve tam üyelik.

iii) **Tam üyelik:** Tam üyelik ile birlikte egemenlik ilişkisi açısından Türkiye’nin hem etken hem edilgen olduğu yani denetim-katılım dengesinin bir şekilde kurulduğu yeni bir dönem başlayacak.

Bu üç aşama ile ilgili ilginç bir ikilem var. Genelde müzakere tarihi alana kadar Kopenhag Kriterlerinin denetimi, müzakere sürecinde de hukuki mevzuata uyum ve dolayısıyla yine denetim söz konusu olduğu için, Türkiye, ilk iki aşamada kendi ulusal egemenlik alanının daraldığı hissine kapılıyor ve belli bir tedirginlik hissediyor.

Bugün içinde yaşamakta olduğumuz süreçte gündeme gelen tartışmalar genelde bu tedirginliği yansıtıyor.

Avrupalılar ise daha şimdiden üçüncü aşamada söz konusu olacak egemenlik ilişkisi ile ilgili kaygılar barındırıyorlar. Türkiye’nin tam üye olması AB bünyesindeki birçok egemenlik kalıbının sarsılması sonucunu beraberinde getirecek. Yani, orada da, statik olarak Türkiye egemenlikten belli tavizler verip Avrupa Birliğine girecek ve egemenliğinin tümünü oraya hasredek değil; dinamik olarak şekillenen Avrupa’da, toplam nüfusun yaklaşık dörtte birini oluşturan, en çok nüfusa sahip olan üç ülkeden biri olan Türkiye’nin aynen çok küçük bir ölçeğe sahip olan Lüksembourg’un Avrupa başşehri olmasına benzer bir şekilde, Avrupa dinamiklerini dönüştürebilme kabiliyeti ve gücü bu anlamda artabilecek; Avrupalılar da bundan tedirgin. Türkiye’yi, diyelim, Litvanya’dan, Malta’dan bir aday ülke olarak ayıran özellik, Türkiye’nin bu kapasitesi, bu gücü ve bu anlamda Avrupa içindeki egemenlik ilişkilerini, bir anlamda şekillendirebilme kabiliyetidir.

Son olarak, Türkiye-AB ilişkilerine genel olarak baktığımızda beş farklı düzlemden bahsedebiliriz:

- i)Diplomatik/siyasal ilişkiler düzlemi,
- ii) Ekonomik/sosyal analiz düzlemi,
- iii) Hukuki analiz düzlemi,
- iv) Stratejik analiz düzlemi,
- v) Medeniyet/kültür dönüşümü analizi düzlemi.

Konumuz açısından buradaki en kritik alanlardan birisi, hukuki analiz düzlemi ve burada egemenliğin yeniden tanımlanmasıdır. Bu çerçevede psikolojik faktörler kadar egemenlikle ilgili ciddi hukuki tartışma alanları da söz konusudur.

Özetle, eğer biz kendi ulusal egemenliğimizi, ulusumuzun evrensel alandaki egemenliğini güçlü kılmak istiyorsak, temelde, formel hukuk, semboller önemli olmakla birlikte, güçlü bir meşruiyet zeminini oluşturmak ve bu egemenliği uluslararası platforma taşıyacak güç kapasitesine ulaşmak zorundayız. Meşruiyetin temeli, aidiyet bilincidir, kendi içlerinde güçlü bir aidiyet bilinci geliştirmiş toplumların egemenlik alanı konusunda kaygılanmaları söz konusu olamaz. Gücün temeli ise bir ülkenin kendi ulusal ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi değerlerini uluslararası alana aktarabilme kabiliyetleridir. Aynen Avrupa Birliği içinde göreceli olarak Almanya'nın Lüksembourg'a göre çok daha fazla egemen olması aslında bu kapasitesinin doğal sonucudur.

Biz bir gün Avrupa'da, hatta küresel alanda, daha fazla egemen olacaksak, kültürel bakımdan, ulusal kültür değerlerine evrensellik katabilme kabiliyeti kazanmamız ve bunu uluslararası alana taşıyabilmemiz lazım. İkincisi, ekonomik alanda, uluslararası ekonomi politiğe aktif katma değer katabilen ülkeler arasına girmemiz lazım.

Siyasi planda da, kendi siyasi gücünü ve bölgesindeki siyasi etkinliğini, bir anlamda uluslararası güç konfigürasyonundaki konumunu sağlam bir zemine oturtup, bunu uluslararası alana yansıtabilmesi lazım. Bunların yani güç ve meşruiyet parametrelerinin olması durumunda, ulusal egemenlik alanı bakımından, AB benzeri entegrasyon süreçleri ile önümüzde yeni ufuklar açılacaktır. Eğer bunlar olmazsa, ne kadar mevzuat değişiklikleri yaparsak yapalım veya başka tedbirler alırsak alalım, daha da edilgenleşen bir toplum durumuna düşme riskinden kurtulamayız. 21. Yüzyılda, belki de en önemli dinamiklerden birisi, egemenlik alanındaki bu dönüşüm ve küresel güçlerin egemenlik rekabetlerinin kazanacağı yeni nitelikler olacaktır.

Teşekkür ederim.